

правдоподібності та легко вписуються в ту чи іншу ігрову умовну дійсність, яку розгортає перед читачем письменник.

Література

1. Гнатюк В.М. Вибрані статті про народну творчість / В.М. Гнатюк ; упоряд., вступ. ст. та приміт. М.Т. Яценка. – К. : Наукова думка, 1966. – 246 с.
2. Хвильовий М. Санаторійна зона : оповідання, новели, повісті, памфлет / М. Хвильовий. – Харків : Фоліо, 2008. – 382 с.

Шовкопляс Г.Є.,

кандидат філологічних наук,

Київський університет імені Бориса Грінченка

ДЖОЕЛЬ ЧАНДЛЕР ГАРРІС “КАЗКИ ДЯДЕЧКА РИМУСА”: ИМПЕРАТИВИ ДИДАКТИЧНОГО КОДУ

“Казки дядечка Римуса” – загальна назва для низки збірок казок, які були написані американським журналістом, письменником і збирачем фольклору Джоелем Чандлером Гаррісом. Збірки були видані в 1880–1948 роках; останні збірки були видані вже після смерті Гарріса. Перша, найбільш відома збірка “Дядечко Римус: його пісні та розповіді” (*Uncle Remus: his Songs and his Sayings. The Folk-Lore of old Plantation*) була видана в 1880 році. Південець Гарріс образом дядечка Римуса створив певне протиставлення славетному дядечку Тому, уродженцю промислової Північної США, з роману Гаррієт Бічер-Стону “Хатинка дядечка Тома” (1852). Гарріс зізнавався, що саме роман Бічер-Стону впливув на вибір персонажів і на певні деталі його твору. Через свою книгу Гарріс познайомив світову читацьку спільноту з американським Півднем – “старою Плантацією” з її звичаями, традиціями, фольклором.

Старий дядечко Римус, чиє ім'я винесено в назву збірки і який є одним з головних геройів збірки, а саме – оповідачем-наратором, актором-діячем, дидактом-повчальніком. Хлопчик, якому дядечко Римус розповідає казки і чиє ім'я не названо (ми лише знаємо, що матінку хлопчика звуть пані Саллі, батька- пан Джон і що хлопчику виповнилося сім років), виступає слухачем-рецепієнтом, об'єктом дидактичного повчання. Історія “про дядечка Римуса і хлопчика” має повноцінний сюжет з пригодами, кульмінаційним загостренням, фіналом, а головне – дидактичним елементом. Таким чином, самі “казки дядечка Римуса” як тексти є лише однією зі складових, частиною твору. А структурою побудови збірок Гарріса є стара схема “книга в книзі”, точніше – “оповідання в оповіданні”, оскільки казки традиційно розповідають.

Казки, які розповідає хлопчику старий дядечко Римус, є, на перший погляд, традиційними казками про тварин. Джоель Гарріс записував фольклор південців – афроамериканців, колишніх рабів, і піддавав записи літературний обробці. До речі, не всі американські фольклористи схильно віднеслися до такого вільного поводження з фольклорним матеріалом, закидаючи Гаррісу знищенню особливостей оригінального фольклорного запису. Хоч Гарріс намагався зберегти мовні особливості, що і привело до складноців перекладу “Казок дядечка Римуса”. Історія перекладів книги Гарріса – це окрема історія. Українською мовою маємо не переклад, а переказ Анастасії Бахмет. У передмові до українського видання “Казок дядечка Римуса” читаемо: “Повна версія першої книги ще не виходила ні українською, ні російською мовою. Оригінальна збірка містить понад тридцять оповідок (найбільш відома радянському читаві обробка М. Гершензона налічує двадцять п'ять розповідей), і всі вони важливі для цілісного сприйняття книги” [1, 7].

Тридцять чотири оповідки про Братика Кролика, який є головним героєм “Казок”, складають своєрідну сагу, де кожна історія пов'язана з наступною, де кожна окрема історія є самодостатнім твором і водночас необхідною частиною всього циклу. Подібно до середньовічних саг, “Казки дядечка Римуса” розповідають про подвиги Братика Кролика, чиє життя триває в вічній

боротьбі з Братиком Лисом, сватання або гру в сватання до дочок пані Мідоуз і про викрадення худоби (епізод з пані Коровою). Це цикл усіх оповідань, що отримали письмове оформлення і містять життєву історію Братика Кролика. В "Казках дядечка Римуса" персонажі – тварини діють поруч з людьми, а оповідач весь час нагадує про подібність світу тварин до світу людей. Братик Кролик досить часто гостєє в пані Мідоуз з доньками , яка за всіма ознаками є звичайною жінкою із дітьми. Взагалі дядечко Римус то характеризує своїх герой-звірів як людей. Так пана Черепаху, крім того що він – пан, бо дуже поважного віку, названо "поважним добродієм" [1, 55]. Сам Братик Кролик має безліч людських звичок, серед яких такою, що найбільш запам'ятовується, є звичка палити сигару: де б Братик Кролик не зявився, він одразу запалює сигару та й ще пускає кільцями дим. Одним словом, в казках Гарріса діють антропоморфні тварини.

Пригоди Братика Кролика є справжньою школою хитроців, дотепності та кмітливості. Кролик у казках Гарріса не подібний до зайців-кроликів з європейських казок, де засєць-кролик постає боязливим і слабким. У книзі українського етнографа Георгія Булашева "Український народ у своїх легендах, релігійних поглядах та віруваннях" про зайця в українських казках читаємо: "У Черкаському повіті записано таку оповідь про зайця, що її часто наводять у дитячих читанках. Думає одного разу собі засєць: 'Я – бессиліший за всіх на світі : всього боюся ; пташка злетить – я і тієї жахаюся... Піду ліпше втоплюся!' Ось іде він до болота, йде берегом і шукає, де б краще кинутися в воду. Коли раптом жаба – шубовсь у воді! 'Еге, – думас засєць, – Не стану ж я топитися, бо виявляється, є таке в світі, що мене бойтися'" [3, 324]. У книгах Льюїса Керролла про пригоди Аліси в Країні Див та пригоди Аліси у Задзеркаллі зустрічаємо Білого Кролика, який завжди поспішає, а також Божевільного Березневого Зайця. Обидва персонажі мають фольклорне походження: про метушливого Кролика і Божевільного Березневого Зайця згадує ще Джейфрі Чосер у "Кентерберійських оповідях". Найбільш схожим на Братика Кролика з "Казок дядечка Римуса" є засєць з африканських казок: саме в африканських казках засєць – розумний і позитивний герой. Джерела вказують на казки бантумовних африканських племен (Центральна та Південна Африка). До речі, більшість рабів Південних штатів США походили саме з бантумовних племен. Дослідники вже відшукали африканські орігінали казок про Братика Кролика. Ці казки, потрапивши на інший континент, були адаптовані до інших умов – і перш за все, Засєць африканських казок перетворився в казках афроамериканців на Кролика.

Популярність Зайця в африканських казках пояснюється симпатією, що викликає та вправність, з якою перемагає своїх сильних ворогів така слабка істота. Братик Кролик в "Казках дядечка Римуса" також завжди перемагає у двобої з Братиком Лисом завдяки розуму, дотепності, спритності. Інколи Братик Кролик поводиться занадто безжалісно, шокуючи слухачів, але симпатія до нього остаточно не зникає, бо насправді він найслабший серед тварин, і життя Братика Кролика є важким: "Братик Кролик повсякчас непокоївся про свою родину. Щойно він виходить з дому, як одразу ж з'являється Братик Вовк і хапав когось із його діточок" [1, 69]. Братик Кролик – типовий герой-трикстер, спритник, розумник, який не підкорюється загальним правилам: саме такий зміг загнудати старого хижака Братика Лиса і як хвашкій верхівець прискакати на ньому на гостини до пані Мідоуз. Але трикстеру притаманна амбівалентність, неоднозначність, подвійність, тому в деяких випадках, як в історії з пані Коровою, читача вражає брутальна поведінка Братика Кролика.

Найбільш показовим у сприйнятті "Казок дядечка Римуса" є не тільки те, що у парі Братик Кролик – Братик Лис симпатії читача завжди на боці Кролика, який не соромлячись у виборі засобів, завжди перемагає хижака, але й те, що читач усвідомлює – на кожну силу є інша сила; фізично слабкий не завжди має бути переможеним. Цей урок, що надав американському суспільству найменш захищений прошарок цього суспільства – афроамериканці, колишні раби з Півдня, був добре засвоєний. Показником такого засвоєння є тиражування цієї пари в американській масовій культурі, а саме – в коміксах та анімаційних серіалах: Кролик Освальд – Мисливець, Том і Джеррі та незрівнянний Міккі Маус, мишена, яке перемагає всіх своїх ворогів.

Перелічені персонажі в контексті масової культури реалізують той дидактичний код, що був закладений в "Казках дядечка Римуса": слабкий може перемогти сильного, сильний може бути переможеним слабким; головним є воля до перемоги, віра у власні сили, а не фізична сила чи багатство. Звідти і гасло молодших класів американської школи, слоган, за допомогою якого вчителі виховують ініціативних, впевнених у своїх силах, позитивно налаштованих людей – "If you think you can – you can".

Література

1. Гарріс Дж. Казки дядечка Римуса або Оповідки про пригоди Братика Кролика, Братика Лиса та всіх-всіх-всіх / Джоель Гарріс ; [адапт. переклад (переказ) А. Бахмет]. – Харків : Школа, 2012. – 176 с.
2. Дунаєвська Л.Ф. Українська народна проза (легенда, казка). Еволюція епічних традицій : автореф. дис. на здоб. наук. ступ. докт. філол. наук. : спец. 10.01.07 "Фольклористика" / Дунаєвська Лідія Францівна. – К., 1998. – 37 с.
3. Міфи України : за книгою Георгія Булашева "Український народ у своїх легендах, релігійних поглядах та віруваннях". – К. : Довіра, 2003. – 383 с.
4. Вернер Э. Мифы народов Африки [Электронный ресурс] / Элис Вернер // Большая онлайн библиотека e-Reading. – Режим доступа : <http://www.e-reading.me/book.php?book=1005093>

Шулькова К.І.,

асpirантка,

Бердянський державний
педагогічний університет

ШЕФ, У МЕНЕ ВЕРСІЯ! ДЕТЕКТИВ ЯК СУЧАСНА КАЗКА ДЛЯ ДІТЕЙ

Сучасна дитяча література являє собою різноманітні варіанти жанрової дифузії. Передусім це властиво масовій белетристиці, на структурі якої постійно відбуваються процеси інтермедіальності та синтезу літературних родів. Доволі розповсюдженими є вкладки змішування традиційних жанрових форм із казкою. Еволюціонувавши із фольклорного матеріалу, казка представляє уявлення та вірування наших предків, життєві настанови, презентує національний колорит певного народу. Вона є джерелом для сюжетів багатьох творів, оскільки володіє розгалуженою системою тем, мотивів і образів.

Оновлені казкові елементи знайшли відображення в дитячому детективі, який залишається одним із затребуваних жанрів серед юних читачів. Проблема визначення типологічної спорідненості казки й детективу не є новою для літературознавства. Це питання широко висвітлено в працях зарубіжних дослідників, зокрема у книгах Т. Кестхеї "Анатомія детективу" (1989), Я. Маркулан "Зарубіжний кінодетектив" (1975), В. Проппа «Морфологія чарівної казки» (1927), Дж. Сімонса "Криваве вбивство" (1972); у статтях – А. Вуліса "Поетика детективу" (1978), К. Роупліджа "Злочин і детективна література для юних читачів" (2010) та інших. Науковці вказують на те, що і казка, і детектив коріннями сягають міфів, успадкувавши від нього такі риси, як-от: чарівність та умовність подій, мотив вічного протистояння добра і зла, наявність перешкод та випробувань на шляху героя. Латвійський кіновед Я. Маркулан наголошує, що ці жанри об'єднані "ілюзорно-мрійливим характером й абстрагованістю від складних реальних проблем" [3, 48].

Субжанр дитячого детективу складається із жанрових різновидів: "класичний", казковий, психологічний, побутовий, історичний та містичний ("жахливчики") [2, 35]. Варіативність детективної прози надала змогу укорінитися її у різновікових групах юних читачів: від трирічних дітей до підлітків. Це привело до того, що майже всі дитячі книжки у більшій чи меншій мірі містять у структурі детективні елементи. Тому не викликає здивування факт – сучасне покоління зростає вже не на казках, а на казкових детективах.